

Kamp kring Skånska Glasbruket

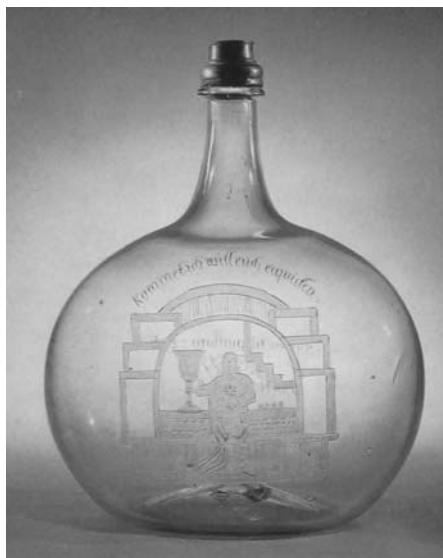
av Arne Thornberg

Skånska Glasbruket och alla torp i närheten förstördes i en våldsam mordbrand Kristi Himmelfärdsdag år 1762. Glasbruket hade då varit i drift under 70 års tid.

Skånska Glasbruket grundades år 1691 då Jöran Adlersten, kungens handgångne man och sedermera landshövding i Blekinge, fick kungligt privilegium att inrätta ett glasbruk på tidigare ryttarhemmanet Henrikstorp i Perstorps socken. Adlersten lät värva glasblåsare och andra kunniga hantverkare från Hessen och Mecklenburg till sitt nystartade glasbruk.

Tyska släktnamn

Släktforskare med anor från de sammansvetsade invandrarfamiljerna vid Glasbruket kan glädjas åt väl bevarade kyrkböcker för Perstorp. Ur församlingens äldsta kyrkböcker träder inte minst följande släktnamn fram: Beijer, Bremer, Claus/Clauson, Durchman,

Praktflaska skänkt till Perstorps kyrka år 1754 av glasbruksdirektören J Wessman. [Gravyren baseras på Jeremia 31:25]

Friedrich, Fruenstein, Giertz, Grotkopski, Gundelach, Heiman, Heintz, Hoffman, Jubel, Kamph, Kierchner, Klein, Kunckel, Menzel, Mildener, Moor, Packman, Planboch, Rahm, Sadler, Schieffman, Snellman, Sundler, Swedler, Went, Wentzel, Witt och Zimmerfrost. Stavningen kan variera över tiden och i olika källor!

Dessa tyska yrkesmän med sina familjer bodde vid glasbruket, hade rätt till egna tyskspråkiga kyrkorutiner och höll starkt samman. Ofta och länge skedde giftermålen främst inom denna tysktalande grupp. Carl von Linne skrev i sin "Skånska resa 1749": "...*Detta glasbruk bestod av en skön glashytta och en stor hop torp, där arbetarna bodde. Här förfärdigades allt glas i Skåne, som är vackert och säljes vida...*".

Släkten Kamph

Bland brukets invandrare fanns Peter Kamph, född i Hessen omkring 1657, och ibland kallad "den Store". Låt oss här följa några av hans ättlingar: Peter "den store" Kamph hade med sin hustru Anna Margareta Packman bl a äldsta sönerna Mattias och Jeremias. Båda blev glasblåsare och båda var småbarn när de kom till sitt nya hemland och det krigshärjade, nyligen brutalt försvenskade Skåne.

Länge gav glasbruket försörjning till både ägare och arbetare. Frihetstiden rådde efter Karl XII:s död och näringarna växte. Under 1750-talet började dock svårare tider. Grundaren Adlerstens närmsta arvingar dog, bristen på kapital och ved för glastillverkningen gjorde sig starkt påmind och - åter rådde krig i Europa. År 1757 gick Sverige med i Pommerska kriget och kämpade mot Preussen under fem års tid.

Stora katastrofer

Stora katastrofer skedde för släkten Kamph från år 1760. Genom krig och vanskötsel hade både rikets finanser och levnadsvillkoren för gemene

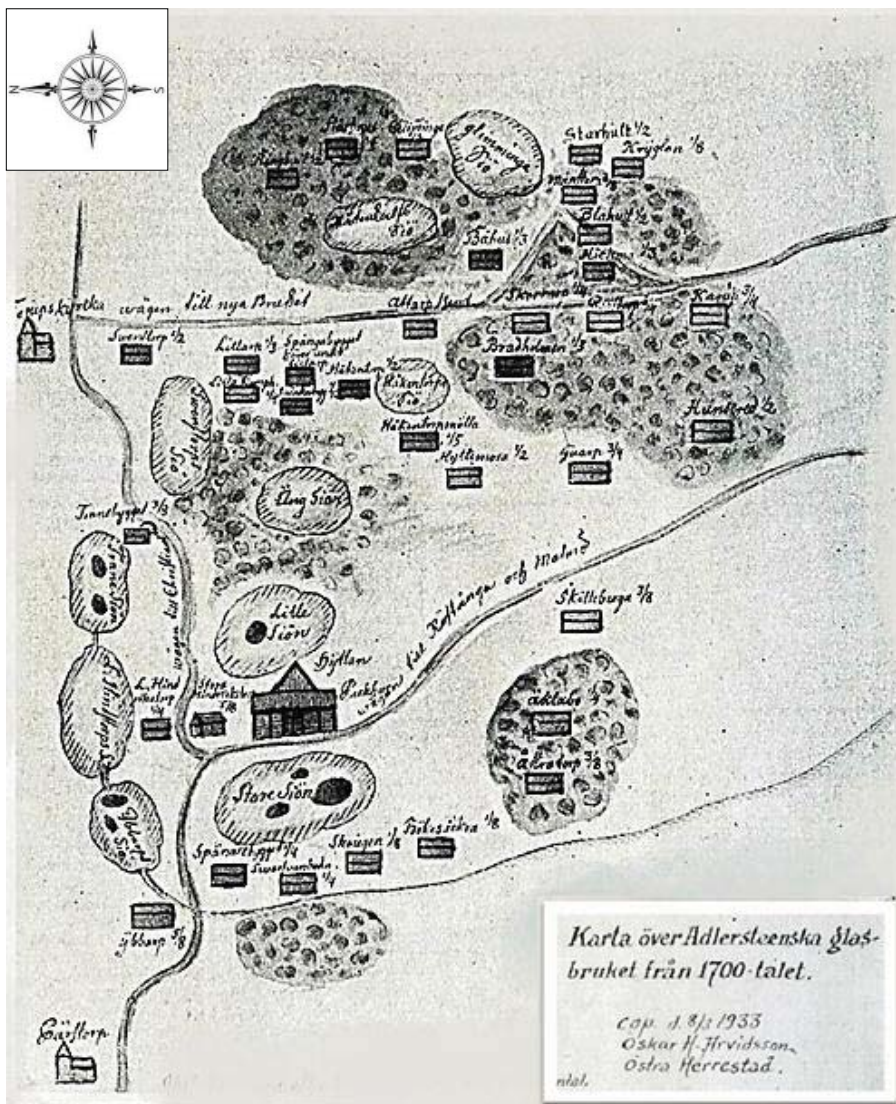

Relief av K Siesjö 1962 (Från Glasbrukets Minnessten). Foto: Arne Thornberg

man försämrats. Skånska Glasbruket var en av de manufakturerna som hade problem. Genom arvingarna till grundaren fanns ett nära släktskap med hustrun till greven och fältmarskalken Gustaf David Hamilton på Barsebäck. Greve Hamilton var intresserad av att stödja sin hustrus släktingar och att överta råvaror vid Glasbruket, som han köpte år 1760. Greve Hamilton beslöt snabbt att Skånska Glasbruket skulle läggas ner.

Exempel på vacker produkt från Skånska Glasbruket.

Skånska Glasbruket med tillhörande torp och andra byggnader.

År 1762 kom nästa katastrof. Medan nästan alla av glasbrukets folk deltog vid en begravning i Perstorps kyrka anlade någon brand i glasbrukets byggnader. Mordbranden spreds explosionsartat och förstörde det mesta inklusive många närliggande torp och andra byggnader. Branden ägde rum Kristi Himmelsfärdsdag 1762. En av de skyldiga dömdes till döden för dådet. (Några dagar senare, 22 maj 1762, slöts fred mellan Sverige och Preussen. Sveriges krig var över.)

Katastrofen blev stor för de i huvudsak tysktalade anställda med sina specialkunskaper. Godsägaren Bratt passade på att värva ett flertal glasblåsare med sina familjer till sitt nya glasbruk vid Vätern. (År 1761 hade Bratt fått privilegium att på Uddetorps ägor i Bortilsätters socken i Näs härad i Värmland anlägga ett glasbruk, som fick namnet Anneberg.) Andra lyckades med stora

svårigheter byta levnadsbanor och bryta sig in i det sydsvenska samhället. Att återvända till ursprungslandet var inget bra alternativ. Pommerska kriget var färskt i minne. Det 70-åriga industrisamhället och

Minnesstenen (med sin relief av K Siesjö) vid platsen för Glasbruket och dess krog.

bygemenskapen vid Henrikstorp krossades.

Glasblåsarbröderna Jeremias och Mattias Kamph drabbades mindre än deras barn. Mattias hade dött 1750 men bl a sönerna Göran Fredrik (f 1707) och Claes Friedrich (f 1729) tillhörde de som värvades till glasbruket Anneberg på Värmlandsnäs. Dit flyttade en stor grupp av Henrikstorps invånare. Dock varken åldrige Jeremias eller hans son med samma namn: Jeremias hade länge varit enkel krögare vid bruket. Krogen låg mycket nära bruket och han hade nyligen låtit uppföra en ny krog där. Båda byggnaderna brann ner i storbranden 1762.

Modaröds by

Länge levde både krögare Jeremias och hans syster, Anna Greta Kamph, med sina familjer vid vackert belägna torpen i Modaröds by några kilometer söder om glasbruket. Anna Greta och hennes make, glasritaren Clas Claesson, fick där bl a sonen Jeremias. Denne Jeremias blev sedermera kronolänsmän och far till fanjunkare C A Classon – och innehavare av rusthålet Duveskog i Röstånga församling före sin nästkusin Gustaf Georg Kamph. Gustaf Georg (GG) Kamph var barnbarn till krögaren Jeremias ovan.

Släkten Sager

Vid Modaröd levde även Sophia Schrevelius. Hon var svägerska till krögare Jeremias och gift med handelsmannen

Christian Sager. Vid Modaröd vistades tidvis även Christian Sagers äldre broder, inspektorn Gudmund Sager, född 1727 i Småland. Släkten Sager var också av tyskt ursprung och verkar ha varit betydligt bättre etablerad i det svenska samhället. Gudmund Sager påstås ha varit vän till den koleriska krögaren Jeremias Kamph. Möjligen stöttade han även krögarfamiljen Kamph rent ekonomiskt. 1762 finner vi nämligen Jeremias Kamph som ny gästgivare i Hörby med fru och flera barn. Jeremias var ända sedan 1744 gift med klockardottern Stina Lisa Schrewelius (som f ö var 16 år gammal vid giftermålet).

Nästa Kamph-katastrof

De svåra tiderna har länge tärt på krögare Jeremias – spriten får allt större del av hans liv. Tidvis är han våldsam även mot sin egen hustru, han syns i rättegångar och verkar ha allt svårare med livet. Gästgivarfrun inser att gästgiveriet inte kan drivas under dessa villkor. Hon låter sälja Hörby gästgiveri till äldsta dottern Cecilia med [blivande] maken Gudmund Sager i april 1762 för 4.000 daler. Augusti 1762 sker så nästa Kamph-katastrof. Gästgivare Jeremias Kamph knivdödar i affekt sin fru Stina Lisa Schrewelius. Tingsrätten i Hörby dömer honom till döden och stegling. Hovrätten mildrar domen till förvaring på Kristianstads fästning där Jeremias dör av sjukdom år 1765. Föräldralösa barnen till krö-

gar-/gästgivarparet är då mellan 7 och 20 år gamla, däribland den då 13-årige sonen Friedrich (Fredrik) Kamph.

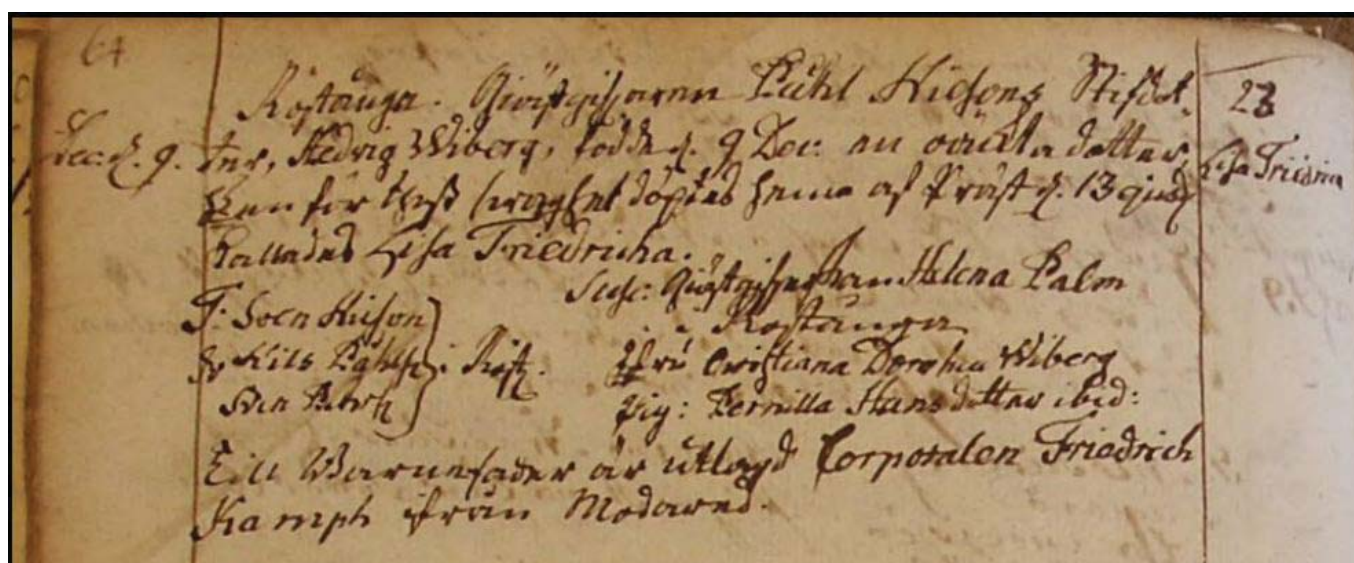
I nov 1762 gifte sig 35-årige inspektorn Gudmund Sager med då 15-åriga gästgivar-dottern Cecilia Kamph. Några månader senare dog i Perstorp hennes farfar, glasblåsaren Jeremias, 77 år gammal. Hennes far, förre gästgivaren Jeremias Kamph dog på Kristianstad fästning 28 november 1765. En månad senare sålde Gudmund Sager och hans unga hustru Hörby Gästgiveri till kapten Georg Cock på Osbyholm för 10.000 daler. Paret flyttade till Gudmunds barndomstrakter vid Jönköping där han blev bruksförvaltare. Från paret Sager-Kamph stammar en framgångsrik släkt. C D Robert Sager, en sons sons son, blev envoyé och överkammarjunkare vid svenska hovet. Denne lät bygga "Sagerska palatset" centralt i Stockholm, numera officiellt residens för Sveriges statsminister.

Föräldralöse Friedrich Kamph lät värva sig. På 1770-talet var Friedrich corporal och senare kvartermästare vid Livkompaniet under Norra Skånska Kavalleriregementet. Dit hörde Duvskog i Röstånga församling, Trumpetarbostället i Billinge och många andra rusthållshemman. År 1771 är Friedrich ännu skriven på Modaröd och han har ansvar för sitt kompani ryttare när vi finner honom i Röstånga födelsebok (se nedan):

Släkten Kamph fick ofta leva upp till sitt namn. Kämpigt blev det nog 1771 då Friedrich som ung corporal fick oäkta dottern Lisa Friedrica med Hedwig Wiberg i Röstånga. Sedan 7 års ålder var hon styvdotter till gästgivaren Pål Nilsson Holmstedt. Hon var nästan jämnårig med gästgivarens son Nils, som faktiskt gifte sig med sin styvsyster Hedwig 29 december 1773. Måhända bidrog detta till att Nils länge fick vänta med att överta Röstånga Gästgiveri som så länge tillhört hans förfäder. Fadern lät i stället en Ryberg överta Röstånga Gästgiveri. Friedrich Kamph å sin sida gifte sig år 1776 med länsmansdottern Maria Möller. Tillsammans fick de på Kopparmöllan i Östra Ljungby sonen Gustaf Georg i november 1781.

Fram till år 1886 hörde en del av Röstånga församling till Norra Åsbo härad i Kristianstads län. I Röstånga var det ganska komplicerat. Röstångas småbyar Härsnäs, Nackarp och Ugg-laröd låg i sin helhet i N. Åsbo, medan Kolema by var delad, så att bara gårdarna nr 5, 6 och 7 fanns under N. Åsbo härad. Gränsdragningen mellan byns båda delar berodde på att de nämnda hemmanen ingått i Herrevadsklosters birk.

[Birk var under den danska tiden ett område, inom vilket kungen förbehållit sig eller åt dess ägare förlänat rättighet att utöva domsrätt och upptaga böter (birkerätt)].

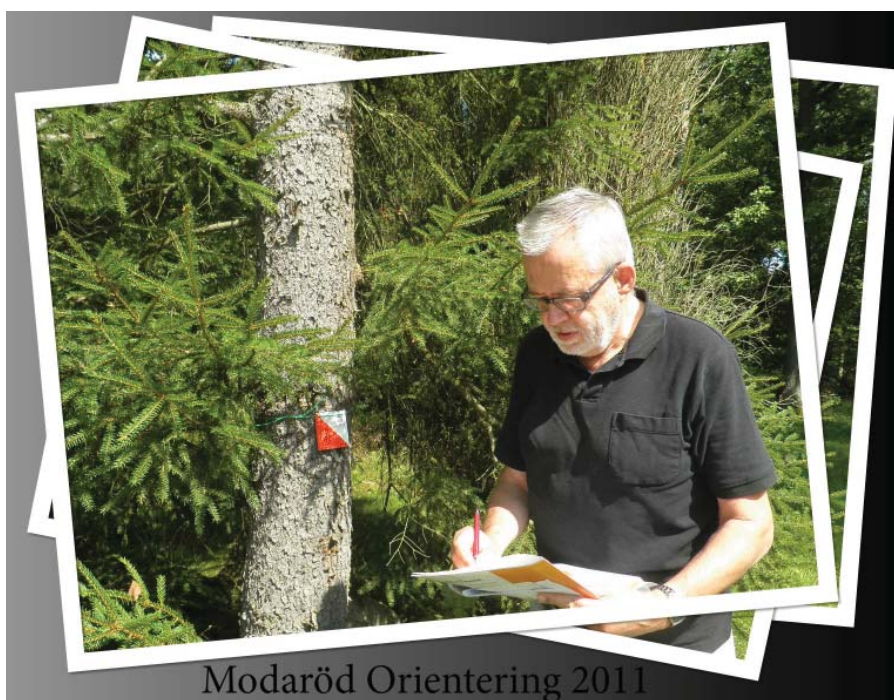
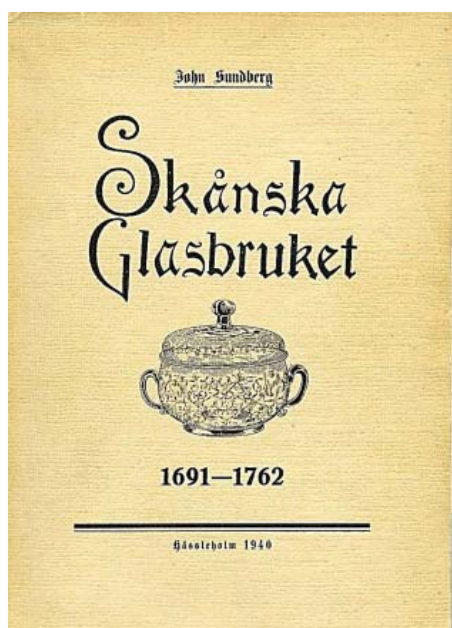
Ur Röstånga födelsebok 9 dec 1771. "...Till Barnafader är utlagd Corporalen Friedrich Kamph..."

Kronorushållet Duveskog i Röstånga församling drevs i decennier av inspektor Gustaf Georg Kamph och hans hustru Maria Weibull. Till Duveskog flyttade familjen Kamph-Weibull år 1822. De kom från Trumpetarbostället i Billinge där Kamphs svärmor, Susanna Åkerholm, dött 7 april samma år. GG Kamph var sonson till krögaren Jeremias vid Skånska Glasbruket.

Duveskogs förre innehavare var fanjunkaren C A Classon – en nästkusin till GG Kamph. Bådas fäder hade växt upp vid Modaröd ett par km söder om Henrikstorps glasbruk.

GG Kamph gifte sig i Lyby år 1812 med Maria Weibull. Hon var änka efter att hennes förste make dött efter bara ett halvårs äktenskap. År 1814 flyttade familjen till Trumpetarbostället, Billinge nr 21. Där föddes deras äldste son, Carl Gustaf, 14 juni 1814. Och där begärde GG Kamph år 1815 att enskifte skulle genomföras för Billinge by. Den driftige Kamph fick vänta många år innan enskiftet genomförts för Billinge – men familjen fortsatte att arrendera Bostället, vilket precis som Duveskog var kronohemman under Norra Skånska Kavalleriregementet.

Vid sitt gifte med Maria Weibull bodde GG Kamph enligt en källa på frälsehemmanet Slogstorp Nr 2 i Hammarlunda socken. Som granne hade han där – på Slogstorp Nr 3 – kronolänsmannen Sven Christian Weibull. Troligen träffade Kamph sin blivande

Modaröd år 2011. Artikelförfattaren fotad av Paula Thornberg.

hustru, unga änkan Maria Susanna Weibull, hos hennes broder Sven i Slogstorp. Svågern lät nygifta familjen Kamph driva bostället Slogstorp Nr 3 år 1813.

Slumpen har sedan gjort att under-teknad på fädernet stammar från just Slogstorp Nr 2. I över 150 år fanns delar av Slogstorp Nr 2 i släkten. Enligt ett bevarat köpekontrakt fick min farfars morfar, Henrik Larsson, år 1858 köpa Slogstorp Nr 2 av sin äldre bror Åke. Där föddes min fader och därifrån flyttade han med sina föräldrar år 1917. Som nygifta flyttade mina föräldrar till Duveskog 1:28 år 1946. De levde i Duveskog i mer än 50 år. Från samma Slogstorp via Trumpetarbostället i Billinge kom familjen Kamph till samma Dufveskog år 1822. Där levde inspek-

tor Gustaf Georg Kamph i 30 års tid...

Äldste sonen, Carl Gustaf, blev stadskassör i Landskrona och gifte sig där år 1847 med sin kusin Charlotta Weibull. Hon var halvsystem till de framgångsrika Weibullsbröderna där. Bland dessa bröder märks Martin, professor; Walfrid, entreprenör; Richard, förvaltare. Weibulls-bröderna och deras ättlingar har satt djupa avtryck i speciellt skånskt samhällsliv och skånsk historia.

Trots kamp, kriser – och jeremiader - nådde släkten Kamph stora framgångar i det svenska samhället.

Per aspera ad astra! [= Genom kamp till seger! /NE 2011]

* * *

Källor:

- Mantalslängder, Mönsterrullor, Kyrkoböcker (Riksarkivet (www.svar.ra.se))
- Sveriges Släktforskarförbund (www.svar.ra.se)
- Billinge Redaktionskommitté: *Billinge från by till samhälle*, 2011
- G Welin: *Röstånga Gästgivaregård*, 2005
- G Haskå: *CD-skiva: Perstorp kyrkobok 1680-1767*, 2009
- S E Noreen / H Graebe: *Henrikstorp, Det Skånska Glasbruket 1691-1760*, 1964
- J Sundberg: *Skånska Glasbruket. En industri- och kulturhistorisk studie*, 1940
- J Sundberg: *Skånska Glasbruket, en storindustri i Perstorp för 250 år sedan*, 1951
- G Björkelund: *Hörby Sockens historia*, 1950
- B Nordahl: *Härads- och sockengränser. (Svalövsbygdens Släkt- och Folklivsforskar-förening)*, 1998

/ arnethornberg@bredband2.com